

Mannen från Kalix och Vänerguldet

MARCUS K. DROTZ & LARS GÖRAN NILSSON

Det kom en man från Kalix till Vätern i början av 1960-talet och med det förändrades fisket efter siklöjan i sjön. Ett fiske som hade sett liknande ut i flera hundra år. Fisken hade före 1960-talet använts som både fiskagn och matfisk. Efter 1960-talet övergår man dock mer och mer till ett vinterfiske efter rommen istället för ett mera traditionellt sommarfiske. År 1988 kan man i Erik Eriksson dokumentärfilm på SVT 1 få höra denna märkvärdiga historia om hur siklöjeromningen började på Spikens fiskeläge på Kållandsö:

Det var 1969 det kom en man från Kalix, Artur hette han. ”Kasta inte löjrommen”, sa Artur. Det är den som är värd pengar. Artur visste detta för han kom från Kalix. ”Sälj rommen!”, sa han. ”Kan man sälja den?”, sa man på Spiken Det var så det började.

Kom det verkligen förbi en Kalixbo en dag helt sådär och började lära fiskarna på Spiken hur de skulle klämma rommen ur siklöjan? Historierna om varför Artur Johan Johansson kom till Spiken var innan vi började med våra efterforskningar ett mysterium. Frågar man fiskare kan man få olika svar på frågan. Någon

menar att Hushållningssällskapet skickade ut honom för att stimulera fiskeindustrin. Andra menar att han kom förbi av en slump medan ytterligare några menar att han kom för att sälja ekolod. Eller hörde han själv av sig av ren nyfikenhet? Svaren varierar, men gemensamt för alla som träffat honom är att de minns honom som ”gammal” redan från början. Kanske är det inte så underligt att alla inte säger samma sak med tanke på att denna händelse utspelades för mer än 50 år sedan. En sak som är säker är att Arturs närvaro på Kållandsö blev startskottet till en mycket intressant utveckling av fisket i Vätern under 1960-talet.

Vi packar våra resväskor och reser i Arturs fotspår – denna gång från Spiken till Pålänge utanför Kalix. Idag ett halvt sekel efter händelsernas start försöker vi få svar på våra frågor om Artur. Vi gör detta genom att gå igenom intervjuer med fiskare från fiskeområdet i södra Vätern med Kinnekulle och samtala med släktingar och personer som kände Artur i Pålänge. På vår resa inser vi att många av våra frågor kommer aldrig att besvaras på grund av att det förflutit för lång tid sedan Artur kom till Spiken. Å andra sidan finner vi svar på många frågor vi inte visste att vi skulle ställa.

Artur Johanssons fiskebod i Pålänge, 2012. Foto: Vänermuseum/Marcus K. Drotz

De sprider ljus över denna spännande episod i Vänerfiskets historia.

Tiden innan Artur kom till Vänern

För att förstå mera vad som hände börjar vi med att backa i tiden, till slutet av 1950-talet. Då pågick en diskussion bland yrkesfiskarna om de minskade fångsterna av framförallt gädda och gös. Detta uppmärksammades även i dagstidningarna:

Katastrofen i Vänern. Insjöfisket i Vänern går mot den totala katastrofen. Fisket blir sämre för varje år. Bli därför inte förundrade, ni som är vana vid att köpa insjöfisk från Vänern, om tillförseln Vänerfisk upphör.

NLT – Nya Lidköpings Tidningen den 4/5-1957

Vänerfisket blir allt sämre – Situationen brydsam för yrkesfolket.

NLT – Nya Lidköpings Tidningen den 14/1-1959

Vad var det som hände i Vänern som fiskarna reagerade på? Miljöförstörelsen stod på dagordningen och fiskarna krävde att man måste utreda föroreningen av Vänerns vatten samt fiskebeståndens storlek och om det fanns någon koppling dem emellan. Fiskarna krävde inte enbart en lösning på problemet, utan föreslog egna åtgärder för att förbättra fisket efter gös och gädda. Åtgärder som hade framförts sedan mitten av 1940-talet. Fiskarna ansåg att det inte fanns någon omvårdnad av fisken.¹ Man framförde starkt att man borde förbjuda allt ”rovfiske” under lektiden på lekplatserna. Inkomsterna för fiskarna hade

blivit sämre och framtiden såg mörk ut. Oron över de minskade fiskfångsterna framfördes av föreståndaren för Vänerfiskarnas försäljningsförening i Lidköping, Anders Salback. Han kunde redan 1957 konstatera att tillgången av Vänerfisk minskat under flera år.² Trots detta kan man se att fångsterna, räknat i ton per yrkesfiskare, nästan sexdubblats från 1914–1923 till 1962–1972.³ En förklaring till de ökade fångsterna var redskapsutvecklingen. På 1950-talet hade många fiskare skaffat sig de första nylonnäten. Under 1960-talets påbörjades även ett utvecklingsarbete av fisket av fiskeintendent Tage Ros och fiskerikonstulent Torgny Larsson i Karlstad. Nu utvecklades trålfisket och man återinförde de finmaskiga ryssjorna.^{4,5} Initialt deltog Rune Isaksson (dåvarande ordföranden i Lidköpingsbygdens Fiskförsäljningsförening) och Arvid Isaksson, Stig Nordgren och Kurt Jonsson i arbetet med att utveckla trålfisket. De sistnämnda arbetade då i lag. Trålfisket testades under en provperiod på 20 år med start 1964.⁶ Tillståndet förlängdes därefter ytterligare 22 år (totalt 42 år) innan redskapet förbjöds år 2005. Redan vid starten fanns en diskussion om att bland annat fiska efter siklöja i syfte att röka den. Trålen hade en fördelen jämfört med det dåvarande nätfisket genom att den underlättade fisket vintertid. Under de här åren skedde dessutom en teknikutveckling av fiskebåtarna och ekoloden började bli mer viktiga i fisket. Det är i denna tid av förändringsvilja som Artur kommer till Spiken. En vilja som blev starkare i takt med att miljölarmer om kvicksilver i fisken startade i mitten av 1960-talet.

Vägen till Spiken

I unga år förfrös Artur sina luftvägar under en lång skidtur i extremt kallt väder. Med åren fick han allt större problem med den torra vinterluften hemma i Kalix. Då han besökte släktingar på Tjörn på 1950-talet upptäckte han att den fuktigare luften på Västkusten gjorde honom gott och han började under ett par vintermånader varje år hyra in sig hos en

Artur Johansson omkring 35 år gammal. Bild utlånad av Arturs systerdotter Marianne Malmelind 2012.
Okänd fotograf

familj på Orust. Där kom han ju också i kontakt med fiskare – och han lät även bygga sig en båt.

Under sina resor till Orust kom han troligen i kontakt med företaget Atlas Marin i Göteborg. Företaget hade en speciell ställning inom Svensk fiskeindustri genom sin försäljning av Atlas ekolod, som de var ensamma om under några år på 1950-talet. Under de första åren gick försäljningen bra och med tiden ökade efterfrågan av service på de sålda maskinerna. Företaget kallade då in experten Günther Neidar från Atlas i Verde-Bremen. I takt med att Atlas Marin

växte utvecklade Günther företags försäljningsenhet. I detta arbete hade han kontakt med företaget Nord Marin som sålde fiskeutrustning och ekolod i Kalixområdet. Nord Marin ägdes av just Artur Johansson som drev sitt företag från sitt hem i Pålänge som ligger vid Törefjärden, cirka tio kilometer söder om Kalix.

I samband med trålfiskets utveckling i Vänern kom yrkesfiskaren Stig Nordgren från Spiken i kontakt med Atlas Marin och Günther Neidar. Stig var tidigt ute med att köpa ett Atlas ekolod. Vad vi tror idag är att Artur kommer till Vänern, kanske inspirerad av Günther, i samband med utvecklingen av trålfisket som Kurt Jonsson och Stig Nordgren bedrev. Stig Nordgrens fru Hjördis berättade i en intervju 1985⁷ att Artur, ”en gubbe från Kalix”, hade hört talas om Stig på västkusten. Stig hade ryktesvägen framställts som en nyskapare som var intresserad av siklöjan. Gubben från Kalix ringde och frågade om han fick komma och bo hos Nordgrens ett litet tag. Det fick han. Under detta besök lärde Artur Kurt och hans fru Irené Jonsson samt Stig och Hjördis Nordgren hur man gör den norrländska specialiteten löjrom. I och med detta inleddes en otrolig utveckling av fisket i Vänern. Inom några år, efter detta möte, hade romfisket utvecklats och är än idag, cirka 50 år senare, en av de ekonomiskt viktigaste inkomstkällorna för yrkesfisket i Vänern.

Artur själv beskriver utvecklingen på följande sätt i NLT 1972:⁸

Det var behovet av luftombyte, som gjorde att jag för sex år sedan började gästa Källandsö om höstarna. Jag upptäckte då att silfiskarna sålde fångsterna med rom för cirka en krona kilot i stället för att ta ut rommen och sälja den för uppåt 4 kr kilot

Historien om Artur slutar inte med detta. Med tiden bidrog han med en utvecklingsidé som kom att påverka Spiken till vad det är idag i form av centralort för romtagningen i Vänern.⁸ Genom sina idéer

om att organisera fisket intresserade han länsstyrelsen, Lidköpings kommun och flera andra partner för att utveckla Spikens hamn. Artur anlätades i detta arbete som konsult och rådgivare av Källandsöfiskarna för att föra deras talan. Hur utveckling gick till kan du läsa om i kapitlet om Spiken i föreliggande skrift. Han anlätades även av den dåvarande fiskerinämnden i skiftet mellan 1960- och 1970-talen för att ge kurs-er i romtagning.

Kvicksilver och Vänerns guld

Löjromstillverkningen blev något nytt. Många anser att om inte den hade kommit skulle nog fisket ha dött ut⁹. Detta är en stark kommentar men sett i ljuset av den katastrof som seglar upp två år efter provfiskets start 1964 är den förståelig. Redan 1965 visade den Svenska forskaren Westermak¹⁰ att fisk från de svenska insjöarna och ostkusten innehöll kvicksilver (metylkvicksilversföreningar). Halterna översteg de som Världshälsoorganisationen, WHO, rekommenderade som gränsvärden för livsmedel år 1963. Problemet med metylkvicksilversföreningarna är att de lätt kan tas upp i kroppen via magen eller tarmen och därmed skada människan. Det rådde inget tvivel om, att det av industrin utsläppta organiska kvicksilvret, kunde omvandlas till metylkvicksilver med hjälp av mikroorganismer i bottensedimenten.¹¹ Härigenom kom kvicksilvret in i bottenlevande djur som äts av fisk och sedan av människan.^{12,13} Naturhistoriska museets rapport bidrog till att forskaren Stig Tejning, på yrkesmedicinska kliniken vid lasarettet i Lund, i samarbete med fiskerikonsulent Rudolf Schuul och Vänerns Fiskareförbund undersökte kvicksilverhalten hos fiskarkåren i Vänern. Dessa undersökningar ägde rum i januari 1967.¹⁴ Vänern blev svartlistad 1967 till följd av kvicksilvret och två år senare upprättades miljölagstiftningen vilket starkt bidrog till att industrin tvingades fasa ut kvicksilvret ur sina processer. Ett arbete som pågick en bra bit in på 1970-talet. Dråpslaget för fisket var ett faktum.

Artur Johansson nätsticka med bomärke och hans flöten.

Foto: Vänermuseum/Robert Bernhoft

Siklöjan blev nu räddningen. Till skillnad från andra fiskar som lever på bottenlevande insekter eller fisk så lever siklöjan på små kräftdjur i vattenmassan. Den var med andra ord inte påverkad av kvicksilvret. Sikløjans rom kom nu att betraktas som Vänerns guld.

Och fisket efter siklöjan tog fart. De finmaskiga ryssjorna visade sig liksom trålen vara effektiva på att fånga siklöja. Skötarna, speciella nät för fisket efter siklöjan, ökade i antal. Dessutom förändrades matvanor och efterfrågan på siklöjerommen ökade efter 1965, då romfiske introducerades. Då redovisades officiellt att yrkesfiskarna hade fiskat upp 0,7 ton rom vilket kan jämföras med 7 ton 1973. Efterfrågan syns också tydligt i den officiella årliga medelfångsten i Vänern för fisken siklöja. Fångsterna ökade från 78 ton per år på 1920-talet till 103 ton under 1960-talet. På 1970-talet ökade fångsten ännu mer från 170 ton till 356 ton under 1980-talet. Under 1990-talet stiger fångsterna ytterligare för att nå en topp 1996

på 580 ton.⁶ Därefter sjunker medelfångsten under 2000-talet till cirka 200–230 ton där de ligger fram till 2011 då fångsterna steg till 340 ton. Trålningen minskade dock med tiden i betydelse och stod endast för 18% av fångsterna under 1996–2000. Trålprovfisket stoppas 2005.¹⁵

Back-Artur i Pålänge

Vi riktar nu blicken mot Artur. Vem var han hemma i Pålänge? För att få svar på detta träffar vi Arturs syskonbarn David Martinsson, Rune Isaksson och Marianne Malmelind samt Gerhard Isaksson, en gammal bybo med många minnen av Artur i Pålänge söder om Kalix. När makarna Artur och hans fru Jenny blev gamla sålde de hemgården till Marianne.

Johan Artur Johansson föddes den 29 september 1894 på gården Backen i Pålänge. Gården hade då varit i släktens ägo i fyra generationer. Artur var äldst av fem syskon. Hans föräldrar var vanliga bönder

från trakten och sysslade med jakt, jordbruk och fiske. Artur övertog gården från sina föräldrar vid 32 års ålder. Fisket blev han intresserad av som fem–sex åring då han fick en egen gädda i ett tjärn hemma i Pålänge.

Vid sidan om sitt arbete på gården så utbildade sig Artur till murare tillsammans med brodern Martin. Men i mitten av 1930-talet startade han en av de första rörledningsfirmorna i kommunen. Den växte sig med tiden ganska stor och Artur hade många anställda. Han utförde va-anläggningar i många av de offentliga byggnader, skolor m. m., som uppfördes under 1950- och 1960-talen i kommunen. Företagsledare blev Arturs huvudyrke i livet. Ända från tidiga ungdomsår var han en ”nytänkare”, intresserad av att konstruera och experimentera. Han skaffade sig exempelvis tidigt byggsatser till radioapparater, kristallmottagare, som gjorde det möjligt att följa vad som hände ute i världen.

Men kanske är det ändå framförallt beskrivningarna av Arturs beslutsamhet, generositet, delaktighet och experimenterande som satt avtryck efter våra samtal med människor från bygden. Artur börjar mer och mer framstå för oss som en person som var handlingskraftig och inte lät sig hejdas av skeptiker, men även som en tystlåten kaxig person som gillade att slänga käft. Dessutom tycks han ha haft ett stort intresse för omvärlden och varit en inspiratör.

Från våra samtal framgår det tydligt att Artur var väldigt envis och ändrade sig sällan. En egenskap som säkerligen kom väl till pass i Kalix kommunfullmäktige där Artur satt i opposition till sin lillebror, Martin, som då var kommunfullmäktiges ordförande. Och om det nu någon gång var så att Artur ändå insåg att den andre hade ”rätt” så sa han ”det var precis så men tvärtom” eller ”det var ju det ja sa från början”. Han stod på sig ordentligt även om det innebar att han gick

emot alla, t. ex. när det handlade om de viktiga fiskefrågorna inom Kalix fiskareförsäljningsförening. Det var inte så underligt att det just var Artur som faktiskt började med något nytt. Vissa blev avundsjuka eller irriterade på honom och bakom ryggen kallades han av vissa Back Greven. En del yrkesfiskare kallade honom fiskekonsulenten i Väneren. Andra kommer ihåg Artur som mycket intelligent och sakkunnig, bl. a. Arne Lindroth, professor i ekologisk zoologi Umeå universitet.

Arturs beslutsamhet och handlingskraft märktes tydligt under utvecklingen av trålfisket i Pålänge i slutet av 1950 och början av 1960-talet. Fiskerikonsulenten Karl-Bådo Johansson hade av Per Matsson fiskerikonsulenten i Stockholm fått iden att utveckla småbåtstrålning. Det dröjer dock ända till 1961 innan man lyckas med trålningen och får den första riktiga fångsten. Anna-Märta Henriksson, byålderman på Storön nära Pålänge, skrev följande om denna period¹⁶ ”att runt 1950-talet insåg man efter en nedgång i fisket att förändringar måste till för att ge en hållbar försörjning. Man fick tillstånd att på försök, fiska med trål. Ett gäng fiskare åkte på studieresa till södra Sverige för att se och lära av sina trälände kollegor. Trålfisket efter löja startade och det innebar ett uppsving för byn”.

Artur deltog en del i utvecklingsarbetet. Han visade stort intresse för ekoloden och åkte med Fiskerikonsulenten Karl-Bådo Johansson i hans båt många gånger under 1950-talet. Artur fick dock inget eget tråltillstånd, då han inte var yrkesfiskare utan egenföretagare och politiker. Så istället köpte han ett snörpvadsankare som han band fast sitt nät i och körde sedan runt i cirklar. Snörpvadsfisket var väldigt vanligt på västkusten innan trålfisket ersatte det på 1950-talet. Artur fick tre lådor siklöja per varv berättar Karl-Bådo. Fisket var godkänt då det inte räknades som trålning. Sedermera trålade Artur tillsammans med Sundqvist bröderna från Storön.

Artur Johansson, 60–65 år gammal, iförd varg- eller bockskinnspäls, sitter i aktern på sin båt på väg ut på fiske. Bild utlånad av Arturs systerdotter Marianne Malmelind 2012. Okänd fotograf

En egenskap som verkar ha varit typiskt för Artur är hans experimentlust. Han upphörde aldrig att fundera på hur man kan göra något bättre. Arturs systerbarn Rune Isaksson berättar om ett av Arturs experiment, en dubbelryssja med tak. De var två ryssjor som satt ihop mitt emot varandra. Fällan gick att lägga ut lite var stans och Artur fångade mycket ål med den. Ett annat experiment som Marianne berättar om är ”Det stora experimentet”. Alla i rummet skrattar då hon nämner detta. Rune fyller på och berättar att Artur sa ”Nu har jag gjort det nu behöver jag inte tråla mer. Nu har jag gjort något som ger mig lika mycket fisk”. Experimentet kallades egentligen strömmingsexperimentet. Vi hittade alla delar, men vi kunde inte lista ut hur dessa skulle sättas ihop eller få reda på om det fungerade. Artur tog med sig lösningen i graven, berättar Rune.

Artur anses även ha varit en mycket god organisatör. Under andra världskriget var han ansvarig för skytteföreningens fältskjutningar i Pålänge. Skytteträningen hade inget med den då vanligt förekommande säljakten att göra i Bottenviken utan var till för rikets försvar. Fältskjutningar var det gott om i varje by i Norrland. Något som bybor var tacksamma för. De fick nämligen gratis ammunition och vapen därifrån. Artur blev dessutom Primus Motor i Pålänge under den Finska evakueringen 1944. De finska flyktingarna togs emot med öppna armar och flera bodde i bagarstugan hos Artur.

Artur omnämns som orädd och gjorde det som han tyckte var ”rätt” även om detta direkt kunde vara farligt för honom. Till exempel besöker han en bekant som han tyckte var en ”hederlig kille” som hade satts i husarrest för att ha varit kommunist. Politiken spelade mindre roll för Artur då han satt för folkpartiet i kommunfullmäktige. Artur verkade inte heller ha någon respekt för överheten. Gerhard berättar att Artur var med och utvecklade fiskehamnen i Pålänge på 1950-talet. Det kom en delegation med landshövdingen i spetsen till hamnen och de satte sig

i Anders Kronas båt. Någon pekade ut landshövdingen för Artur, som orädd stegade fram och diskuterade med honom – och mötet slutade med att man fick pengar till hamnbygget.

Till sist frågar vi om det inte var omtalat att Artur åkte ned till Väneren på höstarna.

David minns med fascination när Artur packade sin bil för att åka söderut, till Spiken. Farbrodern packade bilen så tungt att framhjulven veks sig något. David kunde säkert måla upp i fantasin vilka äventyr Artur skulle åka ut på. David tillägger:

– Det var inte med motvilja han åkte.

Nämnas måste att Arturs egenskaper som bilförare inte lämnade någon i närheten oberörd. Marianne minns hur svågern Holger efter en biltur med Artur i Göteborg aldrig mera ville sätta sin fot i Arturs bil. Artur körde med ett hjulpar i vardera filen, och efter ett försynt påpekande av Holger att han nog borde välja fil, så svarade Artur: ”Nej. Om jag kör mitt emellan filerna, så kan jag ju välja när jag vill...”

Vi avslutar vår resa i Arturs fotsår med att ta bussen från Kalix till Umeå. Under den sex timmar långa bussresan sitter vi och reflekterar över vårt möte. Vi kan inte sluta att förundras över vilka sammanträffanden det måste ha varit när Artur kom till Källandsö. Då, i en svunnen tid, var kanske likheterna mellan de många fiskelägena längs Bottenvikens kust och Spiken inte så stora som idag. Tiden fram tills idag tycks dock ha gått långsammare i Kalix och spåren av den äldre tiden liksom hänger kvar i luften. Det är då i bussen som vi inser att det var inte vem som helst som kom till Väneren. Det kom en man, i rätt tid under de rätta förutsättningarna, som drevs av en stor nyfikenhet och intresse att vara delaktig i förändringen.

Artur Johansson, stående till vänster. Bilden är tagen under militärtjänstgöring, troligen omkring 1917–1918. Alla på bilden hör hemma i Pålänge. Sittande från vänster: Arvid Isaksson, Gustaf Lundbäck, Agnar Sandberg, stående till höger Enok Fredriksson. Bild utlånad av Arturs systerdotter Marianne Malmelind 2012. Okänd fotograf

Referenser

- 1 NLT – Nya Lidköpings Tidningen den 14 januari 1959.
- 2 NLT – Nya Lidköpings Tidningen den 4 maj 1957.
- 3 Almer, B. 1978. Fiskar och fiske i Vänern. I: Ahlgren, N., Knutsson, H. & Larsson, JE (red.), *Vänern en naturresurs*. s 212–236.
- 4 SvD 13 oktober 1967.
- 5 Almer, B. 1979. Vänerprojektet 1972–1977, fiskedelen. *Information från Sötvattenslaboratoriet Drottningholm*. Nr 1
- 6 Degerman, E. 2004. *Fisk, fiske och miljö i de fyra stora sjöarna från istid till nutid*. Fiskeriverket och Naturvårdsverket. Elektronisk utgåva utgiven 2004-12-22. Tillgänglig från: www.naturvardsverket.se/upload/02_tillstandet.../storasjoarna.pdf. Åtkomst datum 2006-04-14.
- 7 5M16 U 1985/91. Intervju med Hjördis Nordgren. Vänermuseets arkiv.
- 8 NLT – Nya Lidköpings Tidningen den 14 juni 1972. Silrom i centrum för storsatsning på Vänern-fisket.
- 9 5M16 U 1985/92. Intervju med Karin och Erik Ottersten. Vänermuseets arkiv.
- 10 Westermarck, T. 1965. *Kvicksilver hos vattenlevande organismer*. Kvicksilverfrågan i Sverige, Stockholm s 25–41.
- 11 Jensen, S. & Jernelöv, A. 1967. Biosyntes av metyleratkvicksilver. *Slam - Nordforsks Biocidinformatio*n, nr 10: 4–5.
- 12 Westöö, G. 1966. Determination of Methylmercury Compounds in Foodstuffs. I. Methylmercury Compounds in Fish; Identification and Determination. *Acta Chemica Scandinavica* 20: 2131–2137.
- 13 Westöö, G. 1967. Determination of Methylmercury Compounds in Foodstuffs. II. Determination of Methylmercury in Fish, Egg, Meat, and Liver. *Acta Chemica Scandinavica* 21: 1790–1800.
- 14 Tejning, S. 1967. *Kvicksilverhalterna i blodkroppar, blodplasma och hår hos storkonsumerter av fisk från olika områden av Vänern och sambandet mellan kvicksilverhalterna i dessa organelement och kvicksilverhalten i fisk samt förslag om det internationella födoämneshygieniska gränsvärdets för kvicksilver tillämpning på fisk och fiskeprodukter*. Yrkesmedicinska kliniken vid lasarettet i Lund. Rapport 670831.
- 15 Skriftlig kommunikation med Per Nyberg tidigare fiskerikon-sulent i Vänern, 2012-08-26.
- 16 Henriksson, A-M. 2007. *Storöns historia*. Tillgänglig från: <http://www.storon.se/historia.asp>. Åtkomst datum 20120810.

FRÅN FISK TILL VÄNERGULD

Siklöjan har fångats och anrättats på många olika sätt genom tiderna. Man har både rökt och stekt den lilla laxfisken, men det är först i mitten av 1960-talet man började fiska den för dess rom. Fisket på siklöja har skett med not, nät, bottengarn, trål och skötar. Numera fångas dock den mesta siklöjan med skötar. Skötar vilket är ett fiskenät med en fast längd på 100 meter och har ett djup på mellan 6 och 10,5 meter. Trål användes flitigt under en längre period ifrån mitten av 1900-talet fram till att provfisket med trål efter siklöja stoppas 2005.

Men hur går det egentligen till att få fram och bereda den så eftertraktade rommen? Själva hanteringen är i princip väldigt enkel. Man klämmer ur den, vispar bort hinnor och blodrester, tvättar, torkar och saltar den för att sedan frysa den eller äta den direkt.

Kan det verkligen vara så enkelt? I början av fiske-säsongen finns det runt 5% rom i en fisk. I slutet i december har rommen blivit större och utgör då upp emot 10% av fiskens vikt. Om en mogen siklöja i genomsnitt väger runt 30 gram krävs det, om du bara fångar honor, att du klämmer över 330 000 fiskar för att få ett ton rom. Det krävs med andra ord en stor portion handarbete för att få ihop sin löjrom. Inget som är gjort på en handvändning – det är ett drygt manuellt arbete.

När man väl har kommit i land med skötarna, fulla av fisk, så skakas de för att man ska få ut fisken. Förr gjordes detta för hand men numera använder man skakmaskiner. Siklöjan fångas upp i pressningar när den skakats ut ur skötarna. Därefter sköljs den och tas in i fiskeboden där man startar arbetet med att klämma rommen ur fisken. Det finns fleras olika sätt att klämma en siklöja. Först kan man bryta huvudet av fisken och

sedan klämma ut rommen. Alternativt knäcker man ryggen på fisken så att buken spricker och rommen kommer ut. Med tummen skvätter man sedan iväg rommen i en palstvana eller annat kärl som man har i knät eller på bordet. Rommen ligger i två hinnor i fisken, en på var sida om magen, så det kan bli en del skräp. I varje rompaket finns det i genomsnitt uppemot 1 100 romkorn.

Efter att man klämt ut rommen och fyllt en hink tvättas rommen. Tvättningen sker med mycket rent vatten där man har försäkrat sig om att bakterier och andra ämnen som kan skada rommen i hanteringen är borttagna. Rommen sitter inte ihop inuti rompåsarna utan sprider ut sig i hinken när den vispas. Det är därför ganska lätt att få bort hinnor då dessa lägger sig på ytan eller fastnar på vispen. Tvättningen görs om flera gånger för att man skall vara säker på att rommen blir ren. Finns blodvatten kvar till torkningen får rommen en mörkare färg och det är inte bra, då det ger ett sämre pris. Efter tvättningen silas rommen genom ett nät för att man skall få bort kvarvarande fiskfjäll och annat skräp som inte tvättats bort.

Rommen flyttas därefter över till en finmaskig nätpåse som hängs upp för att kvarvarande vatten mellan romkornen skall rinna av. Nätpåsen med rommen hängs in i kylan efter att allt vatten har runnit ur påsen. Efter ett dygn avslutas arbetet genom att man rör ned salt. Rommen blir "blöt" om man har tinat upp och frusit om den. Men nu är man klar och det är bara att paketera rommen i lämpliga burkar och vänta på grossisten eller någon annan längtansfull köpare.

MARCUS K. DROTZ